

PEDER DYRSKJØT.
EN LEVNEDSSKILDRING VED GEORG
ØSTERGAARD.

I Aaret 1599 kom en Mand ved Navn L a r s Pedersen Dyrskjøt til at bo i Kronens Gaard Aagaard i Ørum Sogn, den Gang i Jerslev, nu i Dronninglund Herred, og ved samme Tid (1599-1601) blev han gift.

Denne Mand, som nu slog sig ned her, var født i Vinkel i Hove Sogn ved Lemvig den 25. December 1560 som Søn af P e d e r J ø r g e n s e n D y r s k j ø t og M a r e n L a r s d a t t e r H ø s t og tilhørte paa Fædrenes Side en fra Ditmarsken stammende Slægt.

Man ved om Lars Dyrskjøt, at han i 1578 kom i

Tjeneste hos J ø r g e n F r i i s til Vadskærgaard¹). Da Kong Christian den IV i 1584 blev hyldet i Viborg, fik Lars en ny Husbond, idet han nu kom i Tjeneste først som Opvarter, senere som Foged og i anden Bestilling hos Admiral P e d e r M u n k til Estvadgaard²). Med ham var han, da Admiralen med en Eskadre i 1589 skulde

1)Jørgen Friis, f. 1556, d. 1632, Ejer af sin Fødegård Vadskærgaard, der ligger i Tørring Sogn, Nabosognet til Lars Dyrskjøts Fødesogn.

2)Peder Munk til Estvadgaard, f. 1534, d. 1623. Ejede bl. a. yderligere Sæbygaard, Hundslund, Vrejlevkloster, Bjørukiær, Langholt, Nr. Ravnstrup m. m. Han blev 1571 Rigsraad, 1576 Rigsadmiral, 1596 Rigmarsk. Han var første Gang gift m. Karen Skeel til Hammelmose, d. 1601, og anden Gang m. Sofie Brahe.

Kilde: Vendsyssel Aarbøger 1925

PEDER DYRSKJØT 99

føre Kong Frederik d. II.s Datter Frøken Anna over til sin ventende Brudgom i Skotland, Kong Jacob d. VI. Efter flere forgæves Forsøg maatte det opgives, og en Bande Hekse, som havde drevet deres Spil for at hindre det (!) fik ogsaa senere deres velfortjente Straf. Først næste Aar kom Prinsessen til Skotland. Efter 13 Aars Tjeneste forlod Lars Dyrskjøt Tjenesten hos Peder Munk og blev Ridefoged i Aalborghus Len. Og saa kom han til Aagaard, hvor han var Delefoged¹) til Aalborghus og Hammelmose.

Den Pige, Lars Dyrskjøt giftede sig med, var K a r e n N i e l s d a t t e r, som i 12 Aar som Fruerpige havde tjent hos hans tidligere Husbond Peder Munks Hustru, Karen Skeel, saa de havde velsagtens været Venner i mange Aar.

En Mand som Lars Dyrskjøt maatte med de Evner, han var i Besiddelse af, og med de Stillinger, han alt havde indtaget, komme til at nyde en vis Anseelse blandt den Befolkning, han tog Ophold imellem, og det skete ogsaa. Blandt andet blev han Aar 1600 Kirkeværge for Ørum Kirke og skænkede som saadan Kirken Alterstagerne og Sølvkalken ; paa den sidste staar: "Anno 1623 lod Lars Dyrskjøt, som boede udi Aagaard, fordem Kirkeværge, gøre denne Kalch til Ørum Kirke".

I Oktober 1627 kom "de kejserlige" til Aalborg.

Da var nordenfjordske Bønder forsamlede lige over for for at modsætte sig deres Overgang til Vendsyssel, ligesom man havde forhindret vore egne Troppers Overgang, men det blev opgivet. Lars Dyrskjøt var en af Bøndernes Ledere.

Næste Aar, da Gæringen mellem Vendelboerne syntes faretruende, blev Lars Dyrskjøt fængslet af "de kejserlige" .. Han siger herom i sin Selvbiografi²): "Efter mine

1) Delefoged, i forskellige Forhold Repræsentant for vedkommende Herremand eller Lensmand over for Fæsterne.

2) Borgervennen 1799.

Uvenners Klagemaal for Oprør, jeg skulde gøre mod Fjenden ved Hals, som mig usandfærdelig paasagdes, blev jeg den 2. juni 1628 taget til Fange af Fjenderne og ført til Sæby, hvor jeg i elendigt Fængsel og gruelige Pinsel er nogle Gange ynkelig og uskyldig blev medhandlet, og maatte sligt udstaae indtil den 29. August, saa hjalp Gud, og ingen andre Venner, at jeg kom løs".

De djærve Vendelboer har ikke været helt fornøjet med "de kejslerlige" s Besøg, det er givet. Ligeledes, at der er gaaet Snak om, hvordan man skulde blive de uvelkomne Gæster kvit paa bedste Maadet¹⁾, Krudtet, der blev funden i Skoven ved Nr. Sundby og siden blev ført op paa Kirkeloftet i Sundby, var vel nok først tænkt benyttet ved "de kejslerlige"s Ankomst - men der var jo intet i Vejen for, at det ogsaa kunde tjene senere. Om der blev gjort noget alvorligt Forsøg paa at modsætte sig "de kejslerlige" er tvivlsomt. Lars Dyrskjøt fralægger sig ialt Fald Del heri. Han blev anklaget til Fjenden af en Jørgen Rasmussen fra Sønder Ravnstrup, "som for at undgaa en skammelig Død" gav Oplysninger om, at danske Skibe vilde gøre Forsøg paa at indtage Hals og heri skulde støttes af, Landsdelens Beboere.

Lars Dyrskjøt eller Lars Skjøt, som han almindelig hed i daglig Tale, giftede sig anden Gang i 1629. Hvad Tid hans første Hustru er død, vides ikke, men Ægteskabet var barnløst. Hans anden Hustru M a r e n P e d e r s d a t t e r, der var født 1608 og altsaa kun var 21 Aar gammel, da hun blev den 69aarige Mands Hustru, var en Datter af Peder Laursen, den Gang i Nørre

1) Om »de kejslerlige«s Besøg her i Vendsyssel se bl. a. C. Klitgaard: De kejslerlige Tropper i Vendsyssel og Thy, Chr. P. Christensen: Nr. Sundbys Historie I og Villads Christensen i J. S. 4 Rk. II. Bd. samt J. S. I IX 38.

Ravnstrup i Ørum, og dennes første Hustru Dorthé L a u r s d a t t e r, som tilhørte den bekendte, vidtforgreneede Kjærulfske Slægt¹⁾, I dette Ægteskab havde Lars Dyrskjøt fire Sønner: Peder, Lars, Christoffer og Otto.

Den ældste Peder Larsen Dyrskjøt blev født den 10. April 1630, og det er ham, som skal være denne Skildrings Hovedperson. Faderen var historisk interesseret, og Peder var den af Brødrene, som mest - maaske ene - tog denne Interesse op. Og mere end Faderen korn den til at optage ham - det meste af hans Tid, naar han ikke, som han siden selv siger, var forhindret ved hans mange vidtløftige Bestillinger.

Som Barn lærte Peder Dyrskjøt at regne og skrive godt, og han maa have haft en stor Læselyst. Men han gik ikke fri for at deltage i det forefaldende Arbejde i hans Barndomshjem. Han fortæller selv, at han og hans Brødre gravede Digetørv og Foldtørv i deres Søndermark. Videre fortæller han, at ved en saadan Lejlighed fandt de i en lille Høj en Krukke med Aske og Ben, en Halvmaane meget blank og klar, som den nylig kunde være lagt deri. Da Faderen saa det, lod han Krukken med Asken og Benene grave saa dybt ned i jorden, at den ikke kunde opløjes. Det klare Maanejern med andre Smaating af underlige Stene forærede han til Biskop Christen Hansen Riber i Aalborg.

Alt, hvad Peder i sin Barndom hørte om gamle Dage, huskede han paa, som f. Eks. naar han var med sine Forældre paa Gæsteri hos Jep Søndergaard eller i Kokkenborg i Hundslund (nu Dronninglund) Sogn, Steder, hvor Talen saa jævnlige faldt paa de gamle Tider.

I Vinteren 1643-44 besatte Svenskerne under General Torstensons Ledelse Jylland. Da de naede til Aalborg, var Bønderne norden for Fjorden mødt frem paa Bak-

1) Se C. Klitgaard : Kjærulfske Studier.

kerne ved Nr. S u n d b y for at forhindre Svenskernes Besættelse af V e n d s y s s e l, og tiltrods for, at Lars Dyrskjøt da var 84 Aar gammel, havde den gamle Kæmpe dog stillet sig i Spidsen for Bønderne fra Jerslev Herred som deres Anfører.

Om disse Begivenheder, hvortil knytter sig Beretningen om hans Faders Død, fortæller P e d e r D y r s k j ø t senere :

„1643 imod Vinteren droge de svenske under Torstenson ind i Jylland. 1644, den 17. Januar, kom et Parti til Aalborg under Oberst Helm Wrangel. Bønderne af Jerslev og Kjær Herreder vare om Natten forsamlede i Sundby for at gøre Modværge. Min Fader, som var Bøndernes Kaptajn, rnaatte endelig, hvor gammel han end var, selv med ud. Han sagde da min Moder, mig og mine Søskende God Nat, taledede derhos om, at han ikke skulde leve og se os mere, bad, vi skulde være forvarlige og lade en af hans Tjenestekarle, ved Navn Peder Christensen, være hjemme at forsvare, hvis Guds Velsignelse vi havde. Da vi ikke for Graad vilde slippe ham, og Bønderne uden for rumsterede, slog paa Trommen og gjorde dem lystige, truede han dem og sagde, de kom ikke saa lystige hjem! Han kendte Svensken og Fjenden bedre end de. Saa formedelst Allarm og min Moders Graad græmmede han sig haardt, antvor dede noget Sølvtoj i min Haand, og Vandet gik af hans øjne, min Moder græd og næppe kunde tale eller agte noget. Han listede sig da ud, før vi agted og red foran Bønderne, som alle fulgte ham. Dette var i Dagningen. Om Dagen derpaa, som var den 18. Januar, vare de fornævnte tvende Herreders Bønder slet forbistrede og vilde slet intet forhale, til de andre Herreder kom dem til Hjælp. Da var min salig Fader først paa den venstre Fløj med sine foran i Ledet. De svenske

kom ligesom flyvende i bred Orden til Indringelse. Da, efter at Bøndernes første Led mod Svensken havde afskudt, og de skulde vende dem, da løb og rømte alle de bagerste Leder, og de svenske rendte bort efter dem, saa de, der tog først Løbet, led det største Nederlag. Min Fader, som da var 84 Aar gammel, gik sagtelig efter alle de andre, indtil han kom til en Have næst mod Fjorden. Deri lagde han sig og med sin Bøsse ihjelskød tre svenske Ryttere efter hverandre. En Svensker sprang til og med Pistolen i Haanden spurgte ham, om han vilde have Kvarter, straks sagde han nej, men vendte sig og spændte sin Bøsse saa hastig igen, at Hanen slog ham den lille Finger af Haanden, og da skød Svensken ham mellem Skulderen med et Kugelskud, som blev hans Bane. Dermed faldt han næsegrus ned, befalede Gud sin Sjæl, raadførte endda nogle, som laa i Haven hos ham, bad dem ogsaa, at de vilde lade min Moder vide, paa hvad Sted han faldt De Bønder, som vare i de første Leder, havde, imidlertid Fjenderne løb .og hug ned paa Heden og Markerne oven for Sundby, begivet sig ind i Husene i Sundby og der skød ud, ligesom de saa Svenskerne kom løbende til, hvorfor de svenske skød straks Ild i Husene, saa mange Bønder blev indebrændte. En 400 Bønder satte Livet til, og nogle hundrede bleve saarede, foruden 90 eller flere, som fangne blev bortførte til Aalborg Slot og indsatte i Fængselstaarnet, og der de fleste omkom af Hede, Kvalm og Tørst, og mange aad og bed hverandre, saa ikke uden de yderste ved Muren beholdt Livet. Saa blev straks en stor Brandskat paalagt Landet; de tog baade Sølv og Penge, det allerhøjeste ske kunde og var muligt, maatte man udgive".

Som man kan slutte, var Lars Dyrskjøt ikke ene om at organisere denne Modstand mod Svenskernes

Overgang over Fjorden. Som Fuldmægtig Chr. Petresch Christensen oplyser i sin fortrinlige Afhandling i jyske samlinger¹⁾ om Slaget ved Nr. Sundby, har ogsaa flere adelige deltaget heri, blandt andre den stoute Jens Høg til Vang²⁾, som formodentlig var mellem de Fanger, Svenskerne gjorde ved denne Lejlighed.

Lars Dyrskjøt blev begravet i sit udvalgte Leiersted i Ørum Kirke. Han efterlod sig en Selvbiografi, en Del gamle Breve m. m., Sager, som Peder Dyrskjøt arvede. Selvbiografien benyttede Rasmus Nyerup til sin Afhandling i "Borgervennen" i 1799; nu synes den bortkommen.

Professor C. A. Lorentsen udstillede 1824 et af ham malet Billede forestillende Lars Dyrskjøts Død, og Peder Dyrskjøt omtaler en Sang om Slaget ved Nr. Sundby, men den kendes ikke nu. Derimod findes en nyere aftrykt i "Aalborg Stiftstidende" i 1865.

Tilbage i Aagaard sad Lars Dyrskjøts kun ca. 35 aarige Enke med sine 4 Sønner, hvoraf Peder var 14 Aar og den yngste Otto kun 5 Aar. Svenskerne raadede her i Landsdelen, men hen paa Sommeren, de sidste Dage i juli, efter at Vogn Vognsen til Stenshede havde indtaget Vorgaard, forsvandt de sidste Fjender ud af Landet, og der blev fredeligere Dage. For Lars Dyrskjøts Enke, Maren Pedersdatter, bragte de ogsaa Trøst. I Foraaret 1645 indgik hun igen i Ægtestanden, og Niels Christensen³⁾ fra Burholt var den udkaarne.

Som Forholdene artede sig, saa man sig om for at finde en Plads til P e d e r D y r s k j ø t, hvis højeste Ønske . sikkert ogsaa var at komme til skriftlige og boglige,

1) J. S. 4. Rk. 1. Bd.

2) J e n s H ø g, f. 1591, d. 1648, Ejer af Vang i Kjær Herred.

3) N i e l s C h r i s t e n s e n blev ogsaa Aalborghus Lens Delefoged i Jerslev Herre d. I Ægteskabet med Dyrskjøts Enke var der 1 Søn og 2 Døtre Hun døde 1689.

Sysler. Og en saadan Plads fik han. I første Halvdel af Aaret 1645 kom han i Huset som Skriverdreng hos Slotsskriver og Raadmand Rasmus Jensen Holst i Aalborg, hvor han var til Holst døde i 1647. Derefter kom Peder Dyrskjøt paa Skriverstuen hos Borgmester Find Nielsen Trellund i København, og paa dette Sted maa den begavede Bondeknøs have tiltrukket sig en vis Opmærksomhed paa Grund af sin Videbegærlighed og Interesse for Historie, thi han stiftede blandt andet Bekendtskab med den bekendte Borgmester Hans Nansen, som forærede ham sit Værk Compendium cosmographieum et chronologium. Ved Hjørring Bys Brand i 1693 mistede han dette Værk, som da med flere andre Bøger var udlaant til Byfogden Jens Nielsen og Hustru¹⁾.

Desværre paadrog Peder Dyrskjøt sig i København en Benskade og maatte af den Grund i Foraaret 1648 opgive sin Plads og tage hjem for at søge Helbredelse. Ved Mestermannen i Aalborg Bendix's²⁾ Hjælp naaede han ogsaa saa vidt, at han igen kunde tage Plads.

Han korn nu til Fru Ida Giøe paa Vrejlevkloster, Enke efter Jens Juel til Lindbjerggaard"), som hendes Haandskriver, "hendes egen Dreng". I denne Plads lærte han flere at kende, der ligesom han selv nærede Interesse for Historie, f. Eks. den kendte Jens Juel⁴⁾, som sammen

1) P. Dyrskjøt mistede endvidere ved Branden .Jens Wolfs Calender perpetuum, N. Nikolaus Helvaderus Chrlsti Levnets Kalender m. fl. Bøger.

2) Maaske B e n d i x N i e m a n n, del' var Skarpretter i Aalborg 1664, d. 1694, Skifte 12/2 Hans Sværd findes paa Aalborg Musæum. - For denne med Lere Oplysninger ligesom for anden Bistand er jeg Hr. Postmester C. Klitgaard Tak skyldig.

3) Jens Juel til Lindbjerggaard f. 1594, d. 1636. Han var gift med Ida Henriksdatter Giøe, f. 1606, d. 31. Oktbr.1654 paa Vrejlevkloster.

4) Jens Juel, f. 1631, d 1700, bekendt Statsmand. Efter Enevældens Indførelse i Ledelsen for de udenrigske Sager. Var en Ven af Griffenfeldt, et Venskab, han aldrig lagde Skjul paa.

med sin Hovmester Jacob Bircherod¹⁾ i nogle Uger var paa Besøg i Gaarden. En Gang senere, medens Peder Dyrskjøt boede i Bagterp og Jens Juel var paa Besøg paa Baggessvogn, vilde han, der mindedes Dyrskjøt, have gæstet ham i Bagterp, men Dyrskjøt var ikke hjemme, noget, han siden beklagede sig meget over. Endvidere blev Dyrskjøt paa Vrejlevkloster kendt med Erik Krabbe²⁾, der for en Tid opholdt sig paa den nærliggende Hæstrupgaard. Af ham laante han et Leksikon og har rimeligvis siden staaet i Forbindelse med ham.

Ogsaa bør nævnes, at Dyrskjøt af Christence Brahe³⁾, som var paa Besøg paa Gaarden, fik Lov til at gøre Uddrag af hendes Optegnelser.

I 1650 blev han tilligemed flere andre paa Vrejlevkloster angrebet af en haard Sprinkelsot⁴⁾, som hos ham slog sig til Tunghørighed, og som Følge af Sygdommen maatte han tage sin Afsked fra denne Plads: I November 1651 forlod han da Vrejlevkloster efter 2¹/₂ Aars Ophold. Efter Haanden fik han nogenlunde sin Hørelse igen, dog aldrig helt. Som gammel kom Døvheden igen, og da han døde, var han nærmest døv.

I 1652 fik .han Ansættelse som Skriver hos Fogden

1) Jacob Bircherod f. 1624, d. 1688. Professor i Odense. Var Hovmester for Erik Juels 2 Sønner Jens og Niels. Hans Søn var den senere Biskop i Aalborg Jens B., Peder Dyrskjøts Velynder. Peder Dyrskjøt regnede ud, at de nedstammede fra samme Slægt.

2) Erik Krabbe, f. 1593, d. 1659. Han var en Sønnesøn af den berømte Marsk Tyge Krabbe, Bustrup, og hans Faster var . Anna Krabbe, den lærde Adelsdame, som Peder Dyrskjøt satte højt. Erik Krabbe forarmedes og levede tilsidst af en Understøttelse fra Aalborghus Len paa 200 Dlr.

B) Christence Brahe, f. 1626, d. 10. Febr. 1672 i Sæby. Var gift med J acob L i n d e n o w til Hundslund og Gaunø, f. 1617, d. 1672. Begge er begravede i Hundslund Kirke.

4) Sprinkler == Plettyfus.

paa A a s t r u p, og her paa Gaarden forblev han til 1675. Al den Tid, han kunde faa til overs, anvendte han paa sine historiske Sysler. Mangen Gang i de første Aar, han var paa Aastrup, har han sikkert besøgt Præsten i Sønder Harreslev, Peder Bertelsen¹⁾; der, som Dyrskjøt beretter, havde adskillige gamle Skrifter og Genealogier over danske Konger, og med ham drøftede de historiske Emner, der saa stærkt optog dem begge. Efter Præstens Død blev hans Bøger "henrykt ødt", Dyrskjøt fik købt et Par af dem, og Resten vidste han ikke" hvor blev af.

Medens han var her paa Aastrup indtraf en Begivenhed, der vakte stor Opsigt, og som han siden udførligt omtaler:

Den 28de August 1663 kom fra Vesterhavet en underlig Fugl, over Rubjerg og Lyngby fløj den derpaa over Gølstrup følgende Moradser, Kær og Heder og videre over Kæret østen for Guldager, over Børglum Herreds gamle Ting paa Heden (ved Rønnebjerg), over Rønnebjerg Mark og derfra over Kæret hen i Sydøst. Videre spurgte Dyrskjøt, der netop den Dag var ude at køre, den ikke. Kærve og Neg var føjet højt op i Luften under den, og et Sted var det gaaet saa galt, at den havde løftet et Læs Hø, hvorpaa der sad en Pige, med de forspændte Heste) og kastet det hele et Stykke bort, saa Pigen blev sandseløs og galagtig i 8 Dage derefter.

Saadan var den Gang en veloplyst Mands Forklaring af en Skypumpe! At Peder Dyrskjøt fuldt ud delte sin Tids Overtro viser følgende Eksempler, han selv har fortalt fra den Gang, han boede i Ø s t e r g a a r d i Bagterp:

"Da var der i Heden mange Høje. Blandt andre er

1) P e d e r B e r t e l s e n A a l b o r g. Præst i Harreslev-SejlstrupRakkeby fra 1614 til sin Død, der skete i en Bondes Hus i 1657.

der to, som jeg har set Spøgeri øver. Den ene er sønder paa Kraghede ¹⁾, den saa jeg en Nat, da jeg "halvdrucken" rejste fra Hæstrupgaard hjem, da fløj der over samme Høj en stor Ildslange, der havde en lang Hale som en Kat og svævede derover vel et Kvarters Tid. jeg holdt stille og gjorde Kors for mig, og omsider faldt den ned i Højen og blev borte, saa red jeg fort. Om Morgenen sagde jeg det til Naboerne, og flere af dem havde ogsaa før set dette og sagde, at det var en flyvende Ilddrage.

Endnu saa jeg det over en anden Høj. jeg kom om Nattetide fra Skoven og vilde hjem, da stod der over denne Høj en stor høj Støtte ligesom en Regnbue lige spids op i Vejret og den sank saa ned i Højen, hvilket jeg forundrede mig paa".

Da, Svenskerne i 1658 besatte Landsdelen, blev Peder Dyrskjøt taget af dem til at være deres Kommissærer behjælpelig med at udregne Ydelser af Sognene og ligne Byrden efter hverts Størrelse saavel som Fordeling af deres Indkvartering. Han var saa stærkt optaget i de Tider, at han ikke fik Tid til at tilse sine Papirer, og en Del gamle Breve og Antikviteter, som han havde arvet efter Faderen, blev ødelagt.

I 1662 gjorde Peder Dyrskjøt en Rejse ned til Mariagerregnen for at besøge Borgmester i Mariager Niels Hansen Drastrups Søn paa Skovsgaard. Borgmesteren havde haft en Del Afskrifter vedrørende Mariager Kloster. Naar en Forfatter antager, at Dyrskjøt har kunnet Latin, da der i Dansk Magasin VI er gengivet et Ordens Brev fra Mariager Kloster i hans Oversættelse, er det snarest at antage, at det er en Oversættelse, han har erhvervet sig, thi i sine Breve til Biskop Birchero d beklager han sig over, at han ikke kan Latin²⁾ og foreslaar at lade Eleverne i Latin-

1) Et Stednavn, der nu synes forsvunden.

2) C. Klitgaard oplyser dog, at Dyrskjøt brugte en Række mere almindelige latinske Gloser i sine Skrifter.

skolen i Aalborg oversætte forskellige Værker til Dansk, det vilde være berømmeligt, og Eleverne kunde jo saaledes bedre nemme Latinen Det. er mere sandsynligt, at Dyrskjøt kan have lært Tysk; han ejede flere Værker paa Tysk.

I 1675 som 45aarig Mand opgav Peder Dyrskjøt sin Stilling sum Foged paa Aastrup. Hans Formueomstændigheder var nu ikke saa fejle; han har, efter alt at dømme, ikke været tilfreds med Forholdene og syntes, det var bedre at blive sin egen Mand, og en Ting til - han vilde giftes. I 23 Aar havde han været paa Aastrup, og store Forandringer var der sket i den Tid. Da han kom der, var Aastrup endnu et Lensmandssæde, og Lensmanden var da Henrik Belav til Hvidstedgaard. Fra 1653 til sin Død havde Malthe Sehested til Rydhave og Sæbygaard Aastrup i Forlening som den sidste kg1. Lensmand. Aaret efter hans Død i 1661 gik Aastrup med Bøndergods (ved Skøde af 22. Marts 1662) over paa private Hænder, nemlig til Hofmønsterskriver Johannes Boyesen, der i 1669 mageskiftede Godset med Selsø paa Sjælland, tilhørende Erik Krag til Bramminge. Denne solgte det snart til Hofchef Jochim Fr. v. Pentz, død 1682, hvis Søn, den berygtede Bondeplager Adam Ernst v. Pentz, blev Gaardens næste Ejer.

Det var altsaa Joch. Pentz, der var Ejer af Aastrup, da Peder Dyrskjøt flyttede derfra. Af ham havde Peder Dyrskjøt i 1670 købt 2 Huse i Sterup og 2 Huse i Svennum ¹⁾, og ogsaa det øvrige Bøndergods, han ejede, har han vel købt af Pentz. Senere, i 1689, ses det, at Dyrskjøt var Ejer af en Del Steder i Jerslev Sogn, da han dette Aar paa Jerslev Herredsting, fik et Tingsvidne af følgende Indhold:

"Jens Sten i Vraa²⁾ paa Peder Larsen Dyr-

1) Se J. S. 1. Rk. IX. Bd.

2) Dyrskjøts Svigerfader.

Skytte i Bagterp hans Vegne med Kaldsmænd bestod ved Ed og oprakte Fingre efter Loven, at de lovlig til i Dag havde indstævnet efterskrevne P e d e r D y r s k y t t e s Tjenere imod Syns Afhjæmning paa deres Fæsteboligers og Værsteders Brøstfældighed. Fremstod de 2 Synsmænd, som afsagde, at de som udnævnte af Tinget den 22. Maj med J e n s S t e n i Vraa paa Peder Dyrskyttes Vegne i Bagterp havde været i Jerslev Sogn og der synes følgende Boliger: S t e r u p, M a r e n O l u f s d a t t e r s Hus, brøstfældig paa Tømmer, Tag og Ler for 12 Sldr. Dorbakken, Søren Jensens Enke, hendes Huses Brøstfældighed 4 Sldr. Jens Therkildsen i Krattet, hans Huses Brøstfældighed paa Tømmer, Tag og Ler 10 Rdlr. Svend paa V e j e n, hans Huses Brøstfældighed paa Tømmer, Tag og Ler 10 Sldr. Morten Lauritsen i Huolt, hans Huses Brøstfældighed inde og ude paa Tømmer, Tag og Ler, Fjæl og Planker, takseret til 74 Rdlr. 5 Mark 4 Skill.¹⁾ K r i s t e n N i e I s e n i S i g a a r d, hans Huses Brøstfældighed med Tømmer, Tag og Ler 10 Rdlr. Det afhjemlede de for et fuldt Syn".

Sandsynligt er det, at det er af Pentz, Peder Dyrskjøt ogsaa købte Østergaard i Bagterp, da han forlod Aastrup. Nogle Forfattere har meddelt, at Peder Dyrskjøt købte Bistrup, den gamle Bispegaard. lige øst for Hjøring, men denne Gaard tilhørte paa det Tidspunkt O d d e n s Gods og var delt i 2 Gaardslodder, begge bortfæstede. I Dyrskjøts Breve til Bircherod, i Tingbøger og andet Sted staar da ogsaa, at han boede i Bagterp. Her boede ogsaa hans yngste Broder O t t o.

Samme Aar - 1675 - var det ogsaa, han giftede sig med K i r s t e n J e n s d a t t e r S t e n, Datter af Delefoged Jens Sten i Vraa.

Nu var Peder Dyrskjøt jo sin egen Mand, men om han derfor kunde ofre sig mere for sine videnskabelige Interesser, end hidtil, ved man ikke. Økonomisk havde

1) Skal vist være 14 Dlr.

han det til at begynde med godt nok, men det maa senere være gaaet tilbage for ham, som for saa mange andre i de Tider. Til Bircherod skriver han siden, at han blev nødt til at sælge den gode Gaard, som han havde købt for at nær sig ved i sin Alderdom, paa Grund af "Gerrigheds Mennesker og Helvedes Arvinger"s Plager. Med Bitterhed tilføjer han: "jeg har set deres Ende, som dertil var Aarsag, den har været ulykkelig og deres Børn er i en Skarns Tilstand".

Først i 1690erne¹⁾ maa han været flyttet fra Bagterp til Jerslev Sogn, hvor han kom til at bo i Kner eller Knerø, en forlængst nedlagt Gaard. Antagelig er den lagt ind under Huult, som Dyrskjøt som foran nævnt ogsaa ejede, og som han allerede før 1694 skal have overladt sin Søn Lars Pedersen Dyrskjøt²⁾. Helt sikkert er det dog ikke, at Sønnen i saa ung en Alder har faaet overladt Huult. Er Kner - som siden er udparcelleret i 3 Steder, kaldet Bolten - af Dyrskjøt lagt under Huult, maa det være sket kort forinden han i 1701 skriver til Bircherod, at han nu har afstaaet sin Bondenæring til sine Sønner. Og saa har han vel taget Ophold i Huult. Han maa da kort Tid forinden være bleven Enkemand³⁾, hvilket ogsaa bekræftes af hans Breve. I 1699 omtaler han heri sin Hustru, men efter 1701 kun sine Børn. Det var jo ogsaa kun naturligt, at han opgav Landbruget, da hans Hustru var død, og han tilmed nu var svagelig.

Ikke længe havde Peder Dyrskjøt boet i Jerslev, før

1) Han boede 1689 i Bagterp, men 1692 i Kner.

2) L a u s t R ø j k j æ r: Historiske og topografiske Efterretninger om Jerslev Sogn i J. S. 1. Rk. IX Bd., Side 332.

3) I Kirkebørgertie har jeg intet kunnet finde om Dyrskjøts Hustrus Død.

Biskeop Jens Bircherod i Aalborg.) fik opspurgt, at der i Jerslev fandtes en Mand (Dyrskjøt), der ligesom han selv havde historiske Interesser. Han satte sig i Forbindelse med Dyrskjøt, og Resultatet blev bl. a. en livlig Brevveksling. Af Biskoppen laante Dyrskjøt Bøger m. m. og gav ham til Gengæld de Oplysninger, han var i Stand til. Med Glæde bestemte Dyrskjøt, at Biskoppen skulde have alle hans boglige og skriftlige Efterladenskaber, da han mente dem i bedre Hænder der, end hos sine Børn.

Naar Biskoppen kom til Jerslev paa Visitats, gav Peder Dyrskjøt gerne Møde i Præstegaarden. I sin bekendte Dagbog skriver Biskoppen under den 6. Sept. t 702, "at efter jeg var komrn fra Kirke, havde jeg den navnkundige gamle og døve Peder Dyrskjøt hos mig til sildig Aften og hørte med synderlig Behag hans udførlige Relation om adskillige Dogenter, hvorom jeg ham skriftlig adspurgte. I November Maaned s. A. takkede Dyrskjøt Biskoppen "for bevist Ære, senest i Jerslev Præstegaard ". Mismodig og lidt skamfuld tilføjer han, at det smerter ham, at han ikke fik taget høfligt Afsked med Biskoppen, men om Aftenen var han bleven "drukken, for jeg er gammel og vag og kan kun lidt Drikke taale". Han var bleven i Præstegaarden om Natten og havde forsøgt at staa op for at tage Afsked med Biskoppen, da denne om Morgenen forlod Præstegaarden, men han var faldet om og havde slaaet Hovedet og maatte gaa i Seng igen. Præsten Henrik Klein²⁾ havde trøstet ham saa godt han kunde.

- 1) Jens Bircherod f. 1658, d. 1708, Biskop i Aalborg fra 1693 til sin Død, tidligere Professor ved Københavns Universitet. Han er særligt bleven kendt for sine Dagbogsoptegnelser.
- 2) H e n r i k K l e i n, f. o. 1674, Præst i Jerslev fra 1699 til sin Død 31. Maj 1734. Var noget Godshandler, ejede bl. a. Ormholt.

Alle Dyrskjøts Børn blev antagelig knyttet til Landbruget. Den yngste Søn K o n r a d havde han gerne set var kommen til noget andet. I et Brev til Biskoppen spørger han, om Drengen ikke kan komme i Huset hos ham, da hans "ældste Sønner vil drage ham fra mig til deres Brug, til at røgte Kvæg, saa at han derfor intet kan lære hos mig, Dette vrider det stakkels Barn sig ved, saa vel som jeg selv, om han intet skulde lære uden slig fattig Bønder-Handel". Men Drengen kom ikke til Bircherod eller andet Sted hen. Dyrskjøt vilde, han skulde have studeret, men det tillod Midler og Formue ikke. Ofte klager han over de store Udgifter og Skatter, hvorved han har mistet de gode Midler, han en Gang havde haft. En Ting var han dog glad for, tilføjer han, nemlig at han ikke længere var en af dem, der skulde være fattige Borgeres og Bønders Plagere. Herved hentyder han vel til den Gang, han var paa Aastrup. En Datter, B i r g i t t e, var gift med Fæsteren af Nørgaard i Sterup Peder J e n s e n Kjærulf¹⁾. Ved Arv kom denne Gaard i 1700 til Magister Christen Schades Børn²⁾, og den blev stillet til Auktion. Peder Dyrskjøt var bange for, at Gaarden skulde komme til Fremmede og bad derfor Biskop Bircherod skrive til Albert Christensen, Provsten i Børglum Herred³⁾ og foranledige, at det blev Peder Dyrskjøt og hans Svoger, o: Svingersøn,

- 1) Se C. K l i t g a a r d: Kjærulfske Studier.
- 2) Magister Christen Hansen Schade, f. 1650; d. 1685, Præst i Sæby-Hallenslev (Sjæll.) og derefter Rektor i København. Hans Moder Bodil Danchleusdatter Holte fra Flensborg døde 1700 i Sdr. Vraa, Børglum H., 75 Aar. Det er antagelig hende, der ejede Nørgaard i Sterup.
- 3) Albert Christensen (Olsdorf), d. 1712, Præst i Volstrup Hørby 1662-1705 (se om ham bl. a. i Bircherods Dagbog 11/7 1698).

og Ejler Holm til Høgholt¹⁾), der kunde tilforhandle sig Gaarden, eller, hvad Dyrskjøt syntes var lige saa godt, at Biskoppen vilde lade Gaarden købe til sig selv.

Efterhaanden har Peder Dyrskjøt overladt Virksomheden ved Landbruget til Børnene og helt helliget sig sine videnskabelige Sysler, saa godt han kunde, plaget af allehaande Sygdomme. Brystet var daarligt, Døvheden tog Overhaand, og inden han døde, blev han næsten blind. Tiltrods herfor fortsatte han sit kære Arbejde, og særligt var det kæreste ham Forbindelsen med Biskoppen i Aalborg. Mange andre Gejstlige viden om havde han været eller stod endnu paa sine gamle Dage i Korrespondance med, skønt han ikke havde stort tilovers for Præstestanden som Helhed, "de begære alle mere Mammon". Den Præst, han saa mest op til, var sikkert den dygtige og lærde Frands Mikkelsen Vogelius i Aasted²⁾. Med ham udvekslede Dyrskjøt mange Tanker og havde skriftlige Diskussioner om talrige Emner; den haardeste var om Historikeren T o r f æ u s³⁾), hvem Dyrskjøt ingen blid Behandling gav, medens Vogelius . forsvarede ham. Dyrskjøt laante mange Bøger af Vogelius, der efter Dyrskjøts Mening havde det kosteligste Bibliotek, han kendte. Præstens Oversættelser fik han til Gennemlæsning, saa snart de var færdige. En stor og oprigtig Sorg var det for Dyrskjøt, da han i November Maaned

1) Ejler E j l e r t s e n Holm, Ejer -af Eskjær (Vends.) og Høgholt, d. 1706. En meget rig Mand og Dyrskjøts Velynder.

2) Frands Mikkelsen Vogelius, f. 19. Aug. 1640 i Ugilt Præstegaard som Søn af Stamfaderen til Slægten Vogelius: Mikkel Christensen.

Fra 1664 til 1701 Præst i Aasted-Skærum, d. 19. Novhr.", 1702. Var en meget lærd Mand, Forfatter til et stort Værk om Nordens Historie m. m., Oversætter af Herodot m. m.

3) Islænderen Tormod Torfæus, f. 1636, d.1719, en af Grundlæggerne .af Studierne af Islands Historie og Litteratur.

1702 fik Meddelelse om Vogelius's Død: "hellere vilde jeg have set Halvparten af Stiftets Præster eller mig selv død i Stedet for!"

Nogle Smaaudflugter foruden de til Jerslev Præstegaard har han ogsaa indladt sig paa i de sidste Aaringer han levede. Naar Peder Dyrskjøt vilde komme til Vraa, meddelte Fru Kristine Beck¹⁾ og hendes Døtre ham, havde de forskellige Oplysninger til ham. Næppe har Dyrskjøt ladet Lejligheden gaa fra sig til at forøge sine Optegnelser. Fru Kristine Beck, der interesserede sig meget for Dyrskjøts historiske Arbejde og i den Henseende benyttede hans Bistand, skulde have haft hans efterladte Sager, hvis han ikke var bleven kendt med Biskop Bircherod. Som Ejer af Jerslev Kirke raadete hun, bemærker Dyrskjøtt en Gang, "for min Begravelse der".

Ogsaa Johan Urne paa Tidemandsholm²⁾ kom han paa Besøg hos. I 1699 var han hos Urne i 10-12 Dage for sammen med ham at gennemgaa forskellige Værker, som de begge satte Pris paa, deriblandt Urte-bøger, som ogsaa Dyrskjøt efter eget Udsagn var bevandret i. Her kan tilføjes, at han ogsaa grundigt studerede teologiske Værker - ejede selv en Del - ja studerede Astronomi m. m. Han saa det værdifulde i at faa de gamle Folkeminder optegnede, idet han skriver: "der er og mange Steds i Sognene adskillig Snak om Høje, Begravelser i den hedenske Tid. Enten det nu er Fabel eller ikke, burde det dog lige godt op-

1) Fru Kristine Beck, Vraa, f. 1643, d. 1719, ejede foruden Vraa (nu Gl. Vraa) flere andre vendsysselske Gaarde, og var i 44 Aar Enke efter Frederik Rodsten til Lengsholm. Hun havde kun 2 Børn, E l s e E l i s a b e t h R., d. ugift, og I d a R. gift med Jørgen Bille til Ellinggaard m. m., en kort Tid Stiftamtmand i Aalborg.

2) Johan Urne til Tidemandsholm, vist født 1632, d. 1699, var først Medarving. siden Eneejer af Tidemandsholm.

skrives". Og han tilføjer: "De, der ikke ville tro det, maa lade være!"

En Aften i Oktober Maaned i 1707 kom den Stund, da Døden fik Overtaget over den gamle svagelige P e d e r D y r s k j ø t, og en mærkelig Mands Livsskæbne afsluttedes.

Da Biskop Bircherod erfarede Dødsfaldet, skrev han i sin Dagbog følgende smukke Eftermæle om Dyrskjød:

"Den 13de Oktober (1707) døde i Vendsyssel Peder Lauritsen Dyrskjød an. ætat. 78. Havde fordums Tid længe været Skriver og Foged hos Adel og Amtsbetjente indtil an. 1675, men var siden en Selvejer-Bonde indtil sin Dødsdag, og ellers i sin Stand et rart Eksempel, formedelst den skønne Videnskab, hvilken han havde de Genealogis Principum et Nobilium per totam Europam, item in Historiis et Antiquitatibus tam exteris, quam patriæ, saasom han havde i samme Materier med forunderlig Vindskibeligthed saare meget samlet og sammenskrevet. Og efterdi hans Hørelse var hannem i mangfoldige Aar, usque ad diem obitus plat berøvet, saa havde han imidlertid sin eneste og daglig Fornøjelse i continuelig Læsen og Skriven, samt jævnlig og skriftlig Correspondents med dem, der ogsaa vare af samme scientiis Liebhave".

I Følge Aftalen fik Bircherod hans boglige og skriftlige Efterladenskaber, og godt var, det, ellers havde alt vel nu været forsvunden. Efter Bircherods Død købte den kendte Bogsamler Frederik R o s t g a a r d¹⁾ de genealogiske Samlinger m. m., Biskoppen havde efterladt sig, og af Dyrskjødts findes en Del nu i det kgl. Bibliotek og i Universitetsbiblioteket, men Hovedparten synes dog at være bortkommet, og andet kendes kun gennem Klevenfeldts og andres Afskrifter. Amtstuefuldmægtig P. Melsen i Aalborg skal o. 1800 have ejet nogle af Haandskrifterne.

Samtidige og senere Tidens Historikere har jævnligt

benyttet Peder Dyrskjødts Optegnelser, saaledes P. Resen, Klevenfeldt, Suhm, O. Nielsen m. fl.

I "Borgervennen" 1799 har Rasmus Nyerup givet en Skildring baade af Lars og Peder Dyrskjød bygget paa deres efterladte Papirer, og han har tilføjet et kort Uddrag af Peder Dyrskjødts Breve til Biskop Bircherod. Han betegner Peder Dyrskjød som "en lærd' Bonde i Vendsyssel" og siger, at Langebek har givet Peder Dyrskjød det Skudsmaal, at "han var en i den genealogiske Videnskab vel forfaren Mand".

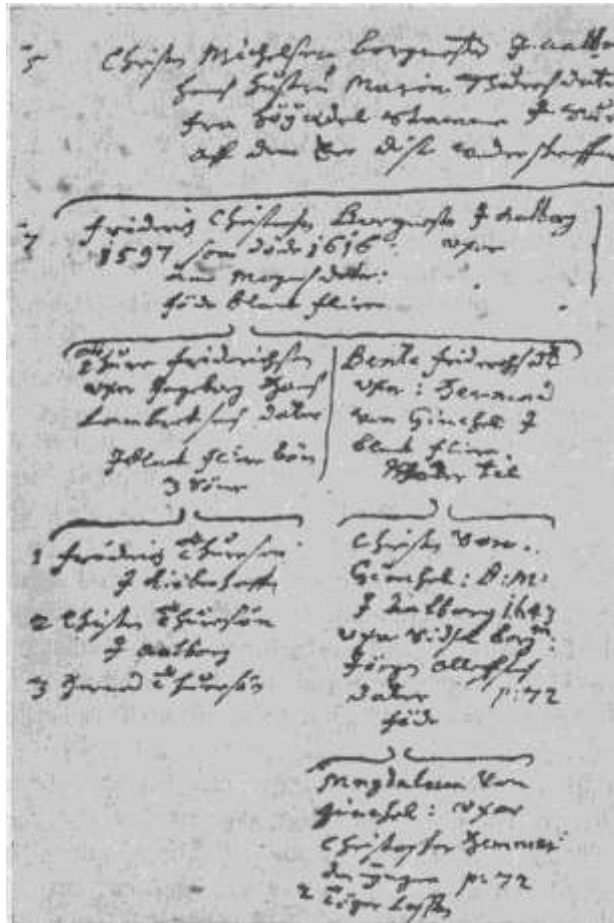
Historikeren C. F. Allen skriver i 1841 i "Dansk Folkeblad" om ham. Han priser Peder Dyrskjød, der ved egen Hjælp naaede en saa stor Navnkundighed for videnskabelig Indsigt, at samtidige Lærde søgte Raad og Belæring hos ham, og hvis efterladte Arbejder endnu længe efter hans Død skattedes af Kendere. "Han var et sjældent Eksempel paa, hvorledes den menneskelige Aand ved sin egen medfødte Kraft formaar at besejre de Hindringer, som uheldige ydre Kaar lægge i Vejen for dens Udvikling".

Folkemindeforskeren Svend Grundtvig, der benyttede Peder Dyrskjødts Optegnelser til sit Værk: "Danmarks gamle Folkeviser", skriver heri om ham: "Han var en af sin Tids mærkeligste Mænd, han levede og døde som en Bonde og var skønt "ulærd" en af sin Tids lærdeste Mænd".

Forfatteren N. Hancke¹⁾ er den, der har skrevet mest om Peder Dyrskjød. Forsigtigt indskrænker han sig til kun at sige: "Kan man ej, som Bircherod, kalde Peder Dyrskjødte en "lærd" Mand, saa var han dog, især naar

1) N i e l s H a n c k e, f. 1837 paa Rettrup i Ulsted Sogn. Inspektør ved københavnske Skoler, i 1882 udvandret til Amerika. Kendt som Novelleforfatter og for sin Interesse for Vendsyssels Historie.

man tager Hensyn til hans Tid og Stand, en Mand, hvis Navn ej fortjener at gaa i Forglemmelse". I "Jyske Samlinger" III Bind har Hancke i Uddrag gengivet Dyr-



Dyrskjøts Haandskrift 1707.

skjøts Breve til Biskop Bircherod. Samtidig har han givet Oplysninger om den anselige Mængde Haandskrifter,

der af Suhm er henført til Peder Dyrskjøt, ligesom Hancke anfører andre Dyrskjøtske Haandskrifter, som Suhm ikke har kendt, men Hanckes Redegørelse for, hvad der haves i Behold af Dyrskjøts Samlinger er iøvrigt mangelfuld.

Man maa nære den største Beundring for Peder Dyrskjøt og de Resultater, han naaede ved Selvstudium og Flid, en Beundring, der ikke bliver mindre, naar man tænker sig ham i de seneste Aar under sikkert trykkende økonomiske Kaar, plaget af Sygdomme og Alderdommens Svækkelse, siddende i de tarvelige Omgivelser i Bondegaarden i Jerslev Sogn. Fordybet har han siddet der i Granskning af de kære Bogskatte. optaget af Noteringer, saa om det ene, saa om det andet, eller maaske møjsommeligt skrivende et Brev, Et Arbejde i Uegen nytte, kun af Kærlighed til Forskningen!

Vil man nævne Peder Dyrskjøt som vort Lands f ø r s t e L o k a l h i s t o r i k e r, den første, som virkelig tog sig af, ikke alene sit Lands, men sin Egns Historie, tager man vel ikke fejl.

Med Rette tør det siges, at ingen mere end han fortjener at mindes i "Vendsysselske Aarbøger". Og ærligt og redeligt fortjener han det Mindesmærke, som "Historisk Samfund for Hjørring Amt" har rejst ham i Jerslev By, og som afsløredes den 26de Oktober 1924 nær ved den Kirke, i hvilken han antagelig hviler. Hvor træffende er ikke Inskriptionen paa Mindesmærket:

"En Bonde brav, en Forsker klog, der Fædres Færd fra Glemsel drog".



Afsløring af mindestenen i Jerslev for Peder Dyrskjøt